

Превод четвртог усвојеног документа

УНИЈАТИЗАМ – МЕТОД ЗА ВАСПОСТАВЉАЊЕ ЈЕДИНСТВА У ПРОШЛОСТИ И САДАШЊЕ ТРАГАЊЕ ЗА ПУНИМ ОПШТЕЊЕМ⁵⁴

Увод

1. На захтев Православне Цркве прекинут је редован ток богословског дијалога са Католичком Црквом, да би се одмах могао размотрити проблем означен термином *унијатизам*.

2. О методу званом унијатизам чланови Комисије су у Фрајзингу (јуна 1990) изјавили: „Одбацујемо ‘унијатизам’ као метод изналажења јединства, јер

⁵⁴ Прва верзија текста четвртог темељног документа православно-римокатоличког богословског дијалога написана је на француском језику, а затим је током заседања преведена на енглески. Документ на француском језику (*L'uniatisme, méthode d'union du passé, et la recherche actuelle de la pleine communion*), на основу кога је учињен овај превод, може се наћи на: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pc_chrstuni_doc_19930624_lebanon_fr.html. Консултовали смо и енглески превод овог саопштења (*Uniatism, method of union of the past, and the present search for full communion*), који се налази на: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pc_chrstuni_doc_19930624_lebanon_en.html, као и италијанску верзију документа, у D. Salachas, ц. д., 188–194.

је у супротности са заједничким предањем наших Цркава.”

3. Када је реч о источним католичким Цркавама, очигледно је да оне, као део Католичке [црквене] заједнице, имају право да постоје и да делују како би одговориле духовним потребама својих верника.

4. Текст који је Координациони комитет саставио у Ариђији (јуна 1991), а довршила га Комисија у Баламану (јуна 1993), прописује метод који усвајамо у оквирима данашњег тражења пуног општења (*plene communion*), износећи тако разлоге због којих се искључује „унијатизам” као метод.

5. Овај документ се састоји из два дела:

- а) еклисиолошка начела [принципа],
- б) практична правила.

1. ЕКЛИСИОЛОШКА НАЧЕЛА

6. Подела између Цркава Истока и Запада не само да није угасила жељу за јединством које је хтео Христос већ је напротив то стање, до те мере супротно природи Цркве [*situation contraire à la nature de l'Église*], за многе веома често представљало прилику да продубе схватање о неопходности остварења тог јединства, како би били верни заповести Господњој.

7. Током векова било је различитих покушаја да се васпостави јединство. Они су желели да испуне постављени циљ, пролазећи различите путеве, понекад и саборске, зависно од политичке, историјске, богословске и духовне ситуације сваке епохе. Нажалост, ниједан од тих покушаја није успео да обнови пуно општење Цркава Истока и Запада него су се, напротив, понекад супротности пооштрале.

8. У многим областима Истока током последња четири века покретане су иницијативе у оквиру

неких Цркава, као и подстицајем спољашњих фактора за васпостављање општења између Цркве Истока и Цркве Запада. Те иницијативе су довеле до уједињења одређених заједница са Римском катедром, али су, последично томе, изазвале прекид општења са њиховим Црквама-мајкама на Истоку. Ово се дешавало интервенцијама ванцрквених интереса [*l'intervention d'intérêts extra-ecclésiaux*]. На тај начин су настале источне католичке Цркве и створило се стање које је извориште сукоба и патњи, првенствено за православце, али и за католике.

9. Не улазећи у намере и искреност жеље носиоца неке од унија са Катедром Рима да буду верни заповести Христовој: „да сви једно буду”, мора се констатовати да васпостављање јединства Цркве Истока и Цркве Запада није постигнуто и да подела затрована тим покушајима опстаје.

10. Створена ситуација изазвала је, заправо, напетости и супротстављеност [*tensions et oppositions*]. Мало по мало, током деценија које су уследиле након тих унија, мисионарска делатност је настојала да међу своје припадности уврсти покушај преобраћења других хришћана, појединачно или групно, са намером да се [обраћени] „врате” својој Цркви. Да би озаконила ову тежњу, која је извор прозелитизма, Католичка Црква је развила једну богословску визију, према којој је она [Католичка Црква] једини носилац спасења. Реагујући на то, Православна Црква са своје стране развија исто теолошко виђење, према коме је спасење могуће само у њој [у Православној Цркви]. Да би се осигурало спасење „одвојене браће”, долази се до саме тачке да се поново крштавају хришћани и до пренебрегавања права на верску слободу личности и њиховог чина вере, перспектива на коју се тада обраћало мало пажње.

11. С друге стране, неке политичке власти покушале су да врате источне католике у Цркву њихових отаца. Да би испуниле тај циљ, када би им се за то пружила прилика, нису оклевале да употребе неприхватљива средства.

12. Због начина на који католици и православни поново гледају једни на друге, у контексту њиховог односа према тајни Цркве, и препознају се као „сестринске Цркве”, форма „мисионарског апостолатата”, који смо већ описали и назвали га „унијатизмом”, не може више да буде прихваћен нити као метод који треба следити, нити као модел јединства који наше Цркве траже.

13. Заиста, углавном након свеправославних конференција и Другог ватиканског концила, поновно откривање и схватање Цркве као заједничарења (*communion*), како православних тако и католика, радикално је променило перспективе, а тиме и темељне ставове [учесника у дијалогу].

Обе стране признају да оно што је Христос поверио Својој Цркви – исповедање апостолске вере, учествовање у истим светим тајнама, првенствено у јединственом свештенству које савршава јединствену жртву Христову, апостолско прејемство епископâ – не може бити схваћено као ексклузивно власништво једне од наших Цркава. У овом контексту очигледно је да се сваки вид поновног крштавања искључује.

14. Из тог разлога се Православна и Католичка Црква међусобно признају као „сестринске Цркве”, које су заједнички одговорне за очување Цркве Божје верно [према] божанском плану, а особито у односу на јединство. Према речима папе Јована Павла II, екуменски напор сестринских Цркава Истока и Запада, утемељен на дијалогу и на молитви, трага

за савршеним и потпуним општењем које не би било ни апсорбовање нити стапање, већ сусрет у истини и љубави (уп. енциклику *Slavorum Apostoli*, 27).

15. Остајући чврст [постулат] о неповредивости слободе личности и о општој обавези да се поштују одлуке савести, у покушајима васпостављања јединства не треба да тражимо обраћање [*conversion*] лица из једне Цркве у другу како би им било осигурано спасење. Реч је о заједничком остварењу воље Христове за Његове следбенике и плана Божјег за Цркву Његову, кроз заједничко трагање Цркава, а у потпуној сагласности у садржају вере и њеним последицама [импликацијама]. Тај покушај се наставља у оквиру дијалога који се данас води. Овај текст представља неопходну фазу овог дијалога.

16. Источне католичке Цркве које су желеле да васпоставе пуно општење са Римском катедром и да јој остану верне, имају права и дужности које се односе на ту заједницу чији су чланови. Свој став према Православној Цркви оне регулишу начелима, која су формулисана на Другом ватиканском концилу, а која примењују папе, који су пак прецизирали практичне последице у разним касније објављеним документима. Стога, ове Цркве треба да буду у потпуности укључене, како на локалном, тако и на универзалном нивоу, у дијалог љубави, у узајамном уважавању и у међусобно повраћеном поверењу и да учествују у богословском дијалогу са свим његовим практичним последицама.

17. У таквој атмосфери претходна разматрања и практична правила која следе, у мери у којој ће бити практично усвојена и верно чувана, такве су природе да могу довести до праведног и коначног решења тешкоћа које ове Источне католичке Цркве праве Православној Цркви.

18. С тим у вези папа Павле VI је нагласио у својој беседи у Фанару, јула 1967, да је „дужност поглавара Црква, њихових јерархија, да усмере Цркве на пут потпуног васпостављања општења. Они треба да то учине међусобно се препознајући и поштујући се као пастири онога дела стада Христовога који им је поверен, дринући се о повезаности и умножењу народа Божјега и избегавајући све што би могло да га расеје или да изазове смутњу у њему” (*Tomos agapis*, 172). У овом духу папа Јован Павле II и васељенски патријарх Димитрије I заједнички су прецизирали: „Одбацујемо сваки вид прозелитизма, сваки став који би био или би се могао сматрати недостатком уважавања другог.” (7. децембра 1987)

2. ПРАКТИЧНА ПРАВИЛА

19. Узајамно поштовање међу Црквама које се налазе у тешким приликама знатно ће се увећати ако оне буду следиле следећа практична правила.

20. Ова правила неће решити проблеме који нас заокупљају уколико првенствено на обе стране не буде постојала жеља за праштањем, утемељена на Јеванђељу, и у сталном покушају обнове, непрекидном оживљавању жеље да се поново нађе пуно општење које је током више од једног миленијума постојало међу нашим Црквама. Управо овде треба енергично интервенисати истрајно тежећи обнављању дијалога љубави, који једини може да превлада међусобно неразумевање и који представља неопходну атмосферу за продубљивање богословског дијалога, који ће омогућити остварење пуног општења.

21. Први корак који треба направити јесте окончати све оно што може да одржава неслогу, преzir и мржњу међу Црквама. Власти [*les autorités*]

Католичке Цркве помоћи ће у том правцу источним католичким Црквама и њиховим заједницама да и оне припреме пуно општење између Католичке и Православне Цркве. Власти [*les autorités*] Православне Цркве треба да адекватно раде са својим верницима. Само на тај начин је могуће суочити се, истовремено у љубави и правди, са изузетно компликованом ситуацијом, која је настала у централној и источној Европи, како за католике тако и за православце.

22. Пастирска делатност Католичке Цркве, колико латинске, толико и источне, не жели више да подстиче прелазак верника једне Цркве у другу, односно, нема више за циљ прозелитизам међу православцима. Она тежи да одговори духовним потребама својих верника и нема никакву жељу за ширењем [*expansion*] на штету Православне Цркве. У тој перспективи, а да не би постојао никакав простор за неповерење и сумњу, нужно је да постоји узајамно обавештавање о разним пастирским плановима, да би на тај начин започела и развијала се сарадња епископâ и свих одговорних [лица] наше Цркве.

23. Историја односа Православне Цркве и источних католичких Цркава означена је гоњењима и патњама [*par des persécutions et des souffrances*]. Ма каква да су била ова страдања и њихови узроци, она не оправдавају никакав тријумфализам; нико се не може тиме хвалити, нити наводити аргументе којима би оптуживао или оцрњивао [клеветао, *dénigré*] другу Цркву. Једино Бог познаје своје аутентичне сведоке. Каква год да је била прошлост, треба је препустити милосрђу Божјем, а све енергије Цркве треба употребити како би садашњост и будућност биле саобразније вољи Христовој о онима који су Његови.

24. Потребно је, такође, да епископи и сва одговорна лица обеју страна, савесно уважавају верске слободе људи. Верницима мора бити омогућено да изражавају слободно своје мишљење када се посаветују и организују у том циљу. Верска слобода заиста изискује, нарочито у конфликтним ситуацијама, да верници могу изразити свој избор и без спољашњих притисака одлучити да ли желе да буду у општењу било са Православном, било са Католичком Црквом. Верска слобода би била повређена уколико би се, под изговором економске помоћи, тежило привлачењу верника друге Цркве, нпр., обећавајући им помоћ у образовању или материјалне погодности које им недостају у њиховим Црквама. У том контексту биће потребно да се социјална помоћ организује општом сагласношћу, као и за сваки вид хуманитарне [човекољубиве, *philanthropique*] делатности, како би се избегло рађање нових сумњи.

25. С друге стране, неопходно поштовање хришћанске слободе, једног од најдрагоценијих дарова који смо добили од Христа, не би смело да постане прилика за примену једног пастирског програма на вернике ових Цркава без претходних консултација са управитељима ових Цркава. Не само да је искључен притисак било које врсте него и уважавање савести, покренуте правим мотивом вере, треба да буде један од водећих принципа усмеравања пастирске бриге одговорних у двема Црквама и то мора да буде предмет њихових консултација (уп. Гал. 5, 13).

26. Због тога треба да тражимо и да започнемо један отворени дијалог, првенствено између свих оних који су на терену одговорни за Цркве. Управитељи сваке од заинтересованих заједница треба, такође, да оснивају паритетне локалне

комисије или да учине ефикасним већ постојеће, да би пронашли решења конкретних проблема и применили та решења у истини и љубави, у правди и миру. Уколико је немогуће постићи сагласност на локалном нивоу, питање треба да се постави вишим инстанцама, формираним у мешовитим комисијама.

27. Неповерење би лакше нестало ако би две стране осудиле насиље тамо где га неке заједнице врше над заједницама једне сестринске Цркве. Како то тражи Његова Светост, папа Јован Павле II, у свом писму од 31. маја 1991, апсолутно треба да се избегава сваки вид насиља и притисака како би била испоштована слобода савести. Управитељи заједница су дужни да помажу својим верницима у продубљивању њихове верности сопственим Црквама и свом предању и да их уче да избегавају не само насиље, физичко, вербално или морално, већ и све оно што би могло да води презиру других хришћана и контрасведочењу које би исмејавало дело спасења, то јест помирења у Христу.

28. Вера у светотајинску реалност има за последицу поштовање свих литургијских служења других Цркава. Употреба насиља ради заузимања неког богослужбеног места противречи том уверењу. Оно, напротив, тражи да се у одређеним околностима олакша вршење богослужења другим Црквама, стављајући им на располагање сопствену цркву (храм, богослужбено место), а на основу споразума који омогућује наизменично служење, у различито време у истом објекту. Осим тога, јеванђелска етика налаже да се избегавају изјаве и иступања који би могли да продуже век сукобу или би штетили дијалогу. Зар нас апостол Павле не подстиче на то да прихватамо једни друге, као што је Христос примио нас на славу Божју? (уп. Рим. 15, 7)

29. Епископи и свештеници пред Богом су дужни да поштују власт коју је Свети Дух даровао епископима и свештеницима друге Цркве, и да у том циљу избегавају мешање у духовни живот верника те Цркве. Када нека сарадња постане неопходна за њихово добро, потребно је да се одговорна лица договоре, постављајући за ову узајамну помоћ јасне и свима познате темеље и да делују одважно и искрено, поштујући светотајински поредак друге Цркве.

Да би се у овом контексту избегла свака забуна и да би се изградило поверење између Цркава, такође је неопходно да се католички и православни епископи исте области консултују пре реализације пастирских програма католикâ, који имају за последицу стварање нових структура у областима које традиционално припадају јурисдикцији Православне Цркве. Све то је у циљу избегавања паралелних пастирских акција, које ризикују да брзо постану супарничке или чак конфликтне.

30. Да бисмо били припремљени за будућност односа између две Цркве, надилазећи превазиђену еклисиологију повратка у Католичку Цркву, која је повезана са проблемом којим се бави овај наш документ, треба посветити посебну пажњу припреми будућих свештеникâ, као и свих оних који су на било који начин укључени у неку од апостолских мисија, тамо где је друга Црква традиционално укорееена. Њихово образовање треба да буде објективно позитивно према другој Цркви. Сви су дужни најпре да буду обавештени о апостолском прејемству друге Цркве и о веродостојности (аутентичности) њеног светотајинског живота. Потребно је, такође, да се свима пружи искрен и обухватан историјски приказ, који тежи да буде сагласна или заједничка историографија обеју Цркава. На

тај начин ће се помоћи превазилажењу предрасуда и избећи ће се коришћење историје у полемичке сврхе. Такво представљање историје ће допринети усвајању свести о обостраној одговорности за поделу, која је и једнима и другима оставила дубоке ране.

31. Потребно је да се подсетимо поруке апостола Павла Коринћанима (I Кор. 6, 1–7), који хришћанима препоручује да међусобне разлике решавају братским дијалогом, избегавајући на тај начин да политичким властима поверавају практично решење проблема искрслих међу Црквама или локалним заједницама. Ово нарочито важи за поседовање или враћање црквених добара. Разрешење проблема не треба да се темељи само на ранијим ситуацијама или да се ослања искључиво на општа правна начела, већ треба узети у обзир и компликованост садашње пастирске реалности, као и локалне околности.

32. Само у том духу постаће могуће заједничко суочавање са поновном евангелизацијом [*ré-évangélisation*] нашег секуларизованог света. Треба да покушамо да средствима јавнога информисања, нарочито верској штампи, дајемо објективне вести, како би се избегле нетачне или тенденциозне информације.

33. Неопходно је да се Цркве удруже у изражавању признања и поштовања свим оним, знаним и незнаним, епископима, свештеницима или верницима, православцима, источним католицима или латинцима, који су страдали, исповедали своју веру, сведочили своју верност Цркви и, уопште, свим хришћанима, без разлике, који су претрпели гоњење. Њихове патње нас призивају да се ујединимо и да ми, са своје стране, дамо заједничко сведочанство како бисмо одговорили молитви Христовој „да сви једно буду” (Јн. 17, 21).

34. Мешовита међународна комисија за богословски дијалог између Католичке и Православне Цркве, на пленарном заседању у Баламану [Balmand], чврсто препоручује да наше Цркве, укључујући и источне католичке Цркве, примене ова практична правила, позивајући их да учествују у овом дијалогу, који мора да се настави у трезвеној атмосфери неопходној за његов напредак на путу ка васпостављању пуног општења.

35. Искључујући у будућности сваки прозелитизам или сваки вид тежње за експанзијом католика на штету Православне Цркве, Комисија се нада да је уклонила препреку која је навела неке аутокефалне Цркве да прекину своје учешће у богословском дијалогу, те да ће Православна Црква моћи [да продужи рад] у пуном саставу, како би се наставио богословски труд, који је на повољан начин започет.

(Баламан, 23. јуна 1993. године)